

S U P L E M E N T

Revista d'ensenyament de les Illes

PISSARRA

NÚM. 91 NOVEMBRE 98

Sindicat Treballadors de l'Ensenyament de les Illes **STEI**

Jornades d'escoles petites

PISSARRA

Revista periòdica
d'informació de
l'ensenyament
de les Illes Balears.

EDITA: STEI

Sindicat de Treballadors de
l'Ensenyament de les Illes.
Carrer Vinyassa, 14
07005 Palma
Tf. 971460888
Fax 971771200
E-Mail: stei@hotmail.com

**CONSELL DE DIRECCIÓ
I REDACCIÓ:**

Biel Caldentey
Bartomeu Mascaró
Vicenç Garcia
Onofre Martí
Tomàs Martínez
Neus Santaner
Sebastià Serra
Assumpció Granero
Joana Torres

COORDINACIÓ:

Joan M. Mas

HAN COL-LABORAT:

V. García, S. Guillem,
J. M. Mas, P. Polo,
I. Torres, J. Torres

PORTADA:

Dibuix de n'Aloma.

MAQUETACIÓ I**COMPOSICIÓ:**

Amat Gallego

IMPRESSIÓ:

Escola de Formació en
Mitjans Didàctics.

PUBLICITAT:

Vinyassa, 14 Palma.
Tf: 971 460888

Els articles publicats en
aquesta revista expressen
únicament l'opinió dels
seus autors.

Dip. Legal: PM 533/79

ISSN: 1133-052X

JORNADES D'ESCOLES PETITES PER UNA ESCOLA PETITA DE QUALITAT

Durant els dies 25 i 26 de setembre, a Es Cubells (St. Josep), es varen celebrar les Jornades d'Escoles Petites, organitzades per l'Associació Educativa de les Illes (AEI), amb la col·laboració de l'STEI i la Conselleria d'Educació.

L'objectiu fonamental d'aquestes jornades era l'anàlisi de la situació de les escoles petites i l'intercanvi d'experiències entre el professorat. Mestres que fan feina a les escoles petites varen debatre sobre el concepte, la situació, l'anàlisi del context, les propostes de millora... i varen elaborar unes conclusions que fixen quins són els indicadors de qualitat que defineixen l'Escola Petita.

Com a Suplement del número 91 de **PISSARRA** presentam el resum del material aportat pels ponents i les conclusions elaborades i aprovades a les Jornades.

Índex

- 3** Per una escola petita de qualitat
- 6** Més de cinquanta anys endarrere
- Entrevista:**
- 9** Àngela Rodríguez, mestra de "Sa Revista"
- 11** Conclusions de les Jornades
- 12** Mapa d'escoles petites

Per una escola petita de qualitat

Síntesi de la ponència amb el títol “Per una escola petita de qualitat” dins el marc de la trobada d’escoles petites a Es Cubells, dies 25 i 26 de setembre de 1998.

Sebastià Guillem Campins
Escola Antònia Alzina, Lloret

Les trobades d’escoles petites celebrades al llarg dels darrers vint anys han esdevingut un element dinamitzador per intercanviar opinions i presentar alternatives per caminar junts cap un projecte d’escola petita.

En primer lloc, per analitzar la situació actual d’aquestes escoles, contrastar punts de vista i intentar trobar propostes de millora, cal dir que cada una té uns condicionants propis que les fan diferents; si bé el fet d’esser petites, és a dir amb un nombre d’alumnes i professors reduït, fa que ten-

guin unes característiques comunes. D’aquestes reflexions prèvies se’n deriva el concepte d’escola petita, la seva situació actual i el seu context. Podem diferenciar, en principi, tres conceptes que, malgrat el seu nom clarificador, molt sovint es confonen i que representen realitats i organitzacions diferents: escola rural, escola unitària i escola petita.

ESCOLA RURAL: És aquella escola la qual, com indica el seu nom, es troba dins el medi rural. Pot ésser petita o gran segons el seu nombre

d’unitats. Exemples: L’escola d’Ariany i la de Montuïri.

ESCOLA UNITÀRIA: És aquella escola que, compta amb una sola unitat. Exemples: l’escola de Sa Colònia de Sant Pere o la de Santa Agnès de Corona.

ESCOLA PETITA: És aquella escola del medi rural o urbà que compta amb menys de sis unitats d’educació primària i menys de tres d’educació infantil. És a dir, és aquella que compta amb menys unitats que nivells i els agrupa dins una mateixa aula. Aquest

concepte inclou, òbviament, les unitàries. Exemples: L'escola de Costitx o la de Sant Miquel de Balansat.

La situació actual de les escoles petites, els seus recursos humans i materials, la seva organització i el seu funcionament en general presenten molts avantatges els quals són uns indicatius de qualitat i ofereixen unes característiques pròpies. Entre elles, podríem destacar que:

- La majoria d'escoles petites es troben situades dins un entorn rural, compten amb una matrícula reduïda i realitzen l'ensenyament a partir d'un profund coneixement del medi i de la realitat social, cultural i lingüística pròpia.

- És un tret comú de les escoles petites l'agrupament de dos, tres, quatre o més nivells dins una mateixa aula.

- La línia metodològica de les escoles petites es basa en un tracte personalitzat, en una ensenyança individualitzada, en sistemes actius, no autoritaris ni competitius, els quals impliquen una participació activa, el respecte i la tolerància entre l'alumnat, mestres, pares i mares.

- Les escoles petites aprofiten les possibilitats metodològiques que els ofereix l'existència de diferents nivells dins una mateixa aula: globalització d'objectius, creació de grups flexibles, autonomia personal, diferents ritmes d'aprenentatge, etc.

- L'estructuració de l'educació primària per cicles a una escola petita de tres/quatre unitats és més real que a cap altra escola. Aquests centres escolaritzen els nins i nines de segon cicle d'educació infantil i tots els cursos de primària.

- Les escoles petites que realitzen la primària completa compten amb la participació dels mestres especialistes de les àrees d'educació física, anglès i música, majoritàriament itinerants i compartits entre varis centres. Això permet un desdoblament, en alguns casos gairebé individualitzat, dels alumnes.

- Les normes de convivència dels alumnes són senzilles i flexibles i es poden anar adaptant a les diverses situacions per un bon clima de treball i companyonia.

- L'escola petita ofereix uns bons resultats educatius i acadèmics.

- La presència d'especialistes en pedagogia terapèutica i audició i llenguatge, és molt comptada a Eivissa i Formentera i la participació dels equips psicopedagògics orientadors comarcals és insuficient per a la tasca d'ajuda als alumnes amb necessitats educatives especials.

- En general, les escoles petites han anat actualitzant-se en quant a mitjans materials,

Alguns dels participants a les Jornades d'Es Cubells

- A les escoles petites la comunicació i coordinació entre els mestres és directa, àgil i ràpida, la qual cosa facilita la planificació i revisió d'activitats escolars.

- A les escoles petites els alumnes de varis nivells diferents que comparteixen aula i cicle s'enriqueixen mutualement i a la vegada reforcen coneixements anteriors.

- Les escoles petites utilitzen la llengua catalana com a llengua d'ensenyament i com a llengua vehicular del Centre.

recursos didàctics i noves tecnologies i ofereixen una imatge d'escola actual i moderna.

...és un fet comprovat que la feina de gestió, organització i administració d'una escola, per petita que sigui, és cada dia més complexa.

- Poques escoles petites compten amb el servei de menjador escolar, servei de molta importància per a molts de pares.

- L'acció tutorial és efectiva i directa. El fet d'haver-hi poc alumnat fa que el/la tutor/a i

cada mestre/a conegui molt bé tots i cada un dels nins i nines de l'Escola. Aquests, entre ells, es coneixen per molt més que el seu nom.

- Una part dels pares amb domicili a la localitat on es troba l'escola petita, matricula els seus fills/es a una escola gran del poble o ciutat més propera, la qual, en ocasions, li ofereix més serveis, i al mateix temps, aquest fet provoca problemes de transport i, a la llarga, descens de matrícula i perill de supressió d'unitats.

En conseqüència, malgrat les millores dels darrers anys, cal no aturar-se i seguir endavant per cercar nous camins per una escola petita de qualitat. Algunes d'aquestes podrien passar per:

- Fer possible que a cada escola, per petita que sigui, compti amb la participació dels tots els mestres especialistes que marca la LOGSE del propi centre o itinerants compartits.

- Dotar de mestres especialistes en pedagogia terapèutica i audició i llenguatge per atendre i donar suport al mestre o la mestra tutor/a d'alumnes amb necessitats educatives especials, així com augmentar la participació dels equips psicopedagògics o d'orientació educativa comarcals.

- Regular la ràtio alumnes/aula a les escoles petites, que tinguin en compte el fet d'agrupar varis cursos o nivells (dos, tres, quatre o més) dins una mateixa aula.

- Regular clarament les condicions de treball dels professors itinerants: horaris lectius, horaris de permanència clars a cada escola on itineren, regular la compensació temporal per a les itineràncies, assegurances en cas d'accident, etc.

- Comptar al manco amb una unitat d'educació infantil i una de primària atenent a la ràtio especial de les escoles petites i, si el nombre d'unitats ho permet, fer coincidir l'agrupament dels alumnes amb els cicles d'educació infantil i els diferents cicles de primària.

- Possibilitar la creació de menjadors escolars perquè les escoles petites puguin ofertar aquest servei.

- Conservar la "casa del mestre" per, entre altres coses, incentivar l'estabilitat del professorat.

- Motivar la continuïtat dels mestres a escoles petites tot

- Fer possible que els nins i nines dels pobles petits comptin amb el servei bàsic com és l'educació a prop de l'entorn on viuen.

- En resum, fomentar la qualitat d'ensenyament de les escoles petites i tenir en compte que aquestes, a més del servei educatiu que ofereixen als nins i nines d'edat escolar, tenen una funció socialitzadora i dinamitzadora dels pobles petits. Les seves escoles són la clau per a l'ambient cultural del poble.

Des d'anys enrera, quan les escoles petites restaven gairebé a l'oblid, s'han fet moltes passes i esforços per millorar

L'escola petita és una escola activa, moderna, amb futur i es troba carregada de vida.

L'escola petita ofereix qualitat.

evitant el seu canvi continu. L'estabilitat dels mestres és peça clau per a la millora de les escoles petites.

- Establir un reglament propi de funcionament d'escoles petites amb la participació de tots els sectors afectats que reguli el seus catàlegs de llocs de treball, la participació de mestres especialistes, les ràtios i agrupaments d'alumnes i la seva organització en general.

- Dotar l'alumnat de les escoles petites de les mateixes possibilitats i garanties de qualitat d'ensenyament que pot oferir qualsevol centre.

la seva situació i en alguns casos s'ha lluitat per la seva no supressió. Fa uns anys, no gaire llunyans, el tancament d'unitàries va ser un fet comú. Les escoles petites han fet camí juntes, salvant el seu aïllament endèmic i cal seguir caminant perquè no siguin un reducte del passat. No volem unes escoles petites com una espècie fosilitzada o com una espècie en perill d'extinció. L'escola petita és una escola activa, moderna, amb futur i es troba carregada de vida. L'escola petita ofereix qualitat, és o ha d'esser una gran escola i cal escriure ESCOLA PETITA així, amb lletra clara, decidida i majúscula. □

Més de cinquanta anys endarrere

La història de l'educació a Formentera, per les característiques geogràfiques i demogràfiques de l'illa, va lligada a les escoles unitàries fins al 1976, any en què s'inaugura el CP Sant Francesc Xavier.

Isidor Torres Cardona
Mestre formenterer

El ràpid creixement de la població a Formentera es produeix a principis del s. XVIII amb la repoblació de l'illa que protagonitzen Marc Ferrer i Antoni Blanc, passant dels 200 habitants del 1721, als 2000 de 1885. Així, no és cap temeritat afirmar que l'educació a Formentera durant els segles XVIII i XIX és una educació còsmica, és a dir, totalment condicionada pels elements,

forces i fenòmens naturals que l'envoltaven.

Les primeres referències a la institució escolar les trobam devers l'any 1874, amb Guillem Coll ("mestre Coll"), que exerceix per primera vegada en un espai que ja podem anomenar escola, situat a l'edifici de l'Hospital, que va ser enderrocat per construir l'actual Ajuntament.

A l'Escola Vella, que així s'anomenava, a més hi feia escola el "mestre vell", també conegut com "mestre sec". A l'Escola Vella hi anaven els al·lots. Les al·lotes anaven a l'Escola de Costura, situada a l'edifici que fins fa molt poc fou l'edifici de Correus, amb "sa mestra vella".

La població de l'illa es mou entre els 2.000 habitants del 1885 i els 2.929 del 1930. En

una economia basada en l'agricultura, la pesca, la indústria salinera, la navegació de cabotatge i una forta emigració temporal, definitiva en alguns casos, a Sud-Amèrica, anar a l'escola cada dia era més aviat una excepció que no la norma. Així, no és d'estranyar que la resposta més comuna quan preguntes per l'escola, la d'aquells anys i en aquella situació, sigui que "d'escola poca, a pasturar el bestiar i a fer feina de seguida que n'èrem bons".

En aquest context i a l'esmentada escola arriba el curs 1925/26 en Lluís Andreu Minguet (1829-1976), mestre valencià dotat d'un gran entusiasme i esperit emprenedor, el qual s'integrà de forma immediata a l'illa i fou capaç de transmetre tota la seva força interior als seus alumnes, pares i autoritats locals, de manera que, tots plegats, escometeren la primera i molt important transformació educativa, social i cultural de l'illa.

Atès que els locals destinats a l'escola, tant el dels nins com de les nines, no reunien les condicions necessàries i que les possibilitats econòmiques eren molt minses va promoure la creació de l'Associació d'Amics de l'Escola, l'any 1926, per a la construcció

d'unes noves escoles i cases per als mestres a Sant Francesc Xavier.

A través de l'emissió de 1.422 accions de 25 pessetes cadascuna, en total eren 35.000 pessetes, l'Associació d'Amics de l'Escola comprà, el 21 de desembre de 1926 un solar de 2.600 m², la finca de Ca'n Sorà, i construí el que avui coneixem amb el nom d'Escoles Velles de Sant Francesc Xavier i cases per als mestres (una d'elles aconsegueix, encara avui, aquesta funció).

Una vegada enllestides, el 10 de març de 1928, foren lliurades a l'Ajuntament, que acceptà les edificacions i el balanç econòmic, comproment-se al seu manteniment i a la devolució del capital de les accions emeses per l'AAE en un termini no superior de cinc anys.

La inauguració dels nous edificis escolars suposà un pas de gegant per a l'educació a Formentera. A l'empara de l'entusiasme generat per aquesta nova realitat, mestre Lluís Andreu tenia la possibilitat de dur a terme una gran tasca pedagògica i cultural.

1. Renovació de l'ensenyament:

- Introducció de la llengua catalana a l'escola.
- Estudi del medi insular propi.
- Mecanografia i suport als estudis de batxiller.
- Activitats extraescolars (excursions, xocolatades, teatre a l'escola els dissabte i diumenge...)
- Creació de la Biblioteca Escolar, donada pel Museo Pedagógico Provincial de Balears.

2. Renovació cultural i social:

- Fundació de la Biblioteca Municipal.
- Revitalització de les festes populars.
- Elaboració del pla de creació d'escoles de Formentera:
- Dues a Ses Roques
- Dues a La Mola
- Una a La Savina (mixta)
- Una a Cap de Barbaria (mixta)

· Participació com a illa en l'Assemblea de Municipis celebrada a Palma per a l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears.

La guerra acabà amb totes aquestes iniciatives i esperances i obrí un llarg parèntesi de silenci entorn l'ensenyament i la cultura.

Fins al 1975, a més de les escoles de Sant Francesc, les unitatàries de Formentera, amb algunes intermitències, funcionen a les següents localitats:

- **La Mola:** els nins a l'edifici d'En Xiquet des Cafè i les nines a ca Na Catalina de s'es-

cola (Can Xumeu den Carlos). 1973/74 començà a funcionar fins no fa molts d'anys.

- **Sant Ferran:** els nins a Can Xinxó (Simonet de Can Pere), a Can Mariano Geroni, a Can Vicent Geroni Vell i a la Casa Parroquial. Les nines a Can Xico Campanitx (Ca n'Eduardo). L'actual escola de Sant Ferran comença amb una aula per a nins el curs 1960/61 i una per les nines el 62/63.

Aquestes unitatàries comptaven amb un mínim de 40/50 alumnes, d'entre 6 i 12/14 anys. La jornada escolar era de matí i tarda i, sovint, a la nit acollia les persones adultes.

la del mestre i les nines -les que podien- continuaven amb les monges fins als 14 anys.

En Xumeu des Cafè, en torn dels anys cinquanta, amb enginy i ironia, ho retrata de la següent manera:

*"Quan jo vivia a la Mola uns cinquanta anys endarrera a s'illa de Formentera només hi havia una escola. Ara tot ha canviat vuit mestres a la carrera i estam molt més **atrassats** que cinquanta anys en darrera."*

Les primeres referències a la institució escolar les trobam devers l'any 1874, amb Guillem Coll ("mestre Coll"), que exerceix per primera vegada en un espai que ja podem anomenar escola.

cola (Can Xumeu den Carlos). L'escola actual, que va ser construïda pels pares i pagada per l'Ajuntament, entra en funcionament el curs 1973/74.

- **La Savina:** escola mixta a Can Guillemet i Can Serrilla.

- **Cap de Barbaria:** escola mixta a Can Pep des Torrent, també anomenada "Escola des molí". El senyor Laborell donà uns terrenys i els pares edificaren, amb el suport econòmic de l'Ajuntament, l'escola que a partir del curs

A banda d'això, arriben a Formentera l'any 1939, les germanes de la Caritat de St. Vicent de Paül. En un primer moment, s'establiren a l'actual edifici de la fonda Platé i iniciaren tot d'una la tasca escolar. Començaren a fer escola a la sala ocupada avui pel bar Matinal. A finals dels quaranta ja passaren a l'actual convent.

A "ca ses monges" aprenien a llegir els nins i nines fins als sis anys. A partir d'aquesta edat, els nins anaven a l'esco-

Àngela Rodríguez, mestra de l'escola Sa Revista, de Sant Francesc de s'Estany

L'escola està situada en una zona rural, pertanyent al terme municipal de Sant Josep, propera a la Canal i a noranta metres de la platja de les Salines.

PISSARRA. Quants d'anys fa que ets a aquesta escola?

Ja en fa 24. Des del curs escolar 75-76.

P. Què t'hi ha retingut durant tant de temps?

La gratificació que suposa educar i ensenyar els alumnes durant tota l'escolarització. Arribes a conèixer-los tant que saps en quins aspectes de l'aprenentatge tenen més dificultats, així no es perd tant de temps intentant detectar-los. És un ensenyament més humà i els mateixos alumnes aprenen de la diversitat, no rebutgen mai ningú perquè formen part del seu entorn

P. Quines són les característiques de l'entorn i dels alumnes d'aquesta zona?

L'escola està situada en una zona rural, pertanyent al terme municipal de Sant Josep, propera a la Canal i a noranta metres de la platja de les Salines.

P. Creus que l'escola, tot i ser petita, respon adequadament a les necessitats de l'alumnat de la zona?

Avui he de respondre afirmativament, donat que l'ajuda dels diferents especialistes ens permet una ensenyança més individualitzada i es pot ajudar més a aquells que ho necessiten. Assenyalar la man-

cança d'un especialista en pedagogia terapèutica per aquells alumnes amb NEE.

P. Com a mestra que coneix profundament l'escola petita, creus que aquestes ofereixen una educació de qualitat?

Els diferents mètodes d'ensenyança-aprenentatge permeten dur a terme un ensenyament molt individualitzat, adaptat a les necessitats de cadascun dels nostres alumnes. La possibilitat de realitzar els agrupaments flexibles sense haver de perdre temps intentant organitzar-los possibilita un aprenentatge cooperatiu en el què tots són protagonistes del propi aprenentatge.

La resposta a la pregunta és, per tant, absolutament afirmativa.

P. Quins són els avantatges i els inconvenients de treballar a una escola petita?

Un dels avantatges fonamentals d'aquestes escoles, a més dels que ja he anomenat, és que davant d'un contingut concret que s'ha de treballar en un moment determinat no cal fer avaluació inicial per saber què és el que coneixen o no, perquè simplement han escoltat l'explicació a altres alumnes tant de cursos superiors com inferiors i, donat

que l'ensenyament és cíclic, l'alumne tindrà temps per assolir-lo i consolidar-lo en cursos successius.

Els inconvenients més importants són, per part dels alumnes, la complicació per realitzar esports col·lectius, per raons òbvies, i per part de la professora és que a la vegada és directora, secretària, cap d'estudis, tutora, mestra, fins i tot de vegades és netejadora, pintora,... I això que no s'ha parlat de la gran quantitat de paperassa que s'ha de complimentar d'una manera continuada.

P. El professorat d'escoles petites, com ho feis per contrarestar l'aïllament i l'allunyament dels vostres centres?

Antigament sí que hi havia aquesta sensació d'aïllament, però avui ja no és el mateix donat que totes les escoles estan dotades de fax i telèfon.

A més, els professors i professores de les diferents unitàries ens reunim cada dimarts al CEP per intercanviar les nostres experiències i feim visites, excursions i viatges conjuntament. □

TROBADA D'ESCOLES PETITES

CONCLUSIONS

QUINS SÓN ELS TRETS QUE ENS IDENTIFIQUEN

- Som escoles petites (nombre reduït d'alumnes, de professors i d'instal·lacions).
- Situades, generalment, dins un entorn rural on l'ensenyament es realitza a partir d'un profund coneixement del medi social, natural i cultural propis.
- La llengua materna de la majoria de l'alumnat és la catalana. El català és la llengua d'aprenentatge i vehicular de l'escola.
- La majoria d'escoles petites realitza tots els cursos d'infantil i primària, amb agrupaments per cicles.
- La inestabilitat del professorat itinerant és un tret generalitzat.
- La majoria d'escoles petites no tenen menjador escolar.
- Necessitat d'atenció a alumnes amb necessitats educatives especials.
- Presència de població estrangera i diversificada.
- Manca d'instal·lacions específiques (gimnàs, audiovisuals, ...)
- Un sol responsable de la direcció i organització dels centres.
- Acosten la formació a la vida del poble.
- Funció dinamitzadora.

INDICADORS DE QUALITAT DE L'ESCOLA PETITA

- El nombre d'alumnes facilita l'atenció individualitzada.
- Agilitat i efectivitat en l'acció tutorial, l'orientació escolar i la relació amb els pares.
- Normes de convivència senzilles, flexibles i adaptades a les diverses situacions.
- Facilitat de coordinació entre el professorat (a excepció dels itinerants).
- Recursos medioambientals adequats per a l'estudi del medi social i natural de l'alumne.
- La llengua d'aprenentatge i vehicular és, majoritàriament, la catalana.
- Globalització, potenciació de l'autonomia personal i afavoriment dels diferents ritmes d'aprenentatge.

- Metodologia activa, no competitiva, que implica una gran participació de l'alumnat.
- Agrupament flexible de l'alumnat
- Enriquiment personal dels alumnes de diferents edats que coincideixen dins una mateixa aula.
- Bons resultats acadèmics i educatius.

SUGGERIMENTS PER UN PROJECTE D'ECOLA PETITA

- Presència a cada escola de tots els mestres especialistes que marca la LOGSE (música, educació física, audició i llenguatge, i pedagogia terapèutica)
- Elaboració de projectes educatius i curriculars compartits entre varies escoles, sempre respectant les peculiaritats de cada centre.
- Confecció d'horaris coordinats per tal de facilitar la itinerància del professorat.
- Compartir recursos i material didàctic amb altres escoles petites.
- Buscar punts de trobada que permetin l'intercanvi d'experiències, tant del professorat com de l'alumnat.
- Oferta de formació específica per al professorat d'escoles petites.
- Elaboració d'una normativa específica per part de la Conselleria per tal de regular l'activitat del professorat itinerant i d'escoles petites (jornada, desplaçaments, despeses, ...)
- Reconeixement, a tots els afectes, dels càrrecs de secretari i de cap d'estudis, i regulació del seu temps lectiu. Tractament específic quant a plantilles, alumnat, recursos, ...
- Implicació dels ajuntaments, també de l'Administració educativa i de tot el poble, en la potenciació de les escoles petites com a element de identitat i de no desintegració del poble.
- Mínim de dos mestres per cada escola petita.
- Reivindicar la figura del tutor, a més dels especialistes.
- Reivindicar la figura d'un administratiu.
- Formació específica en noves tecnologies.

Escoles petites de les Illes i nombre d'unitats

